

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-1-18-30>

УДК 316.723-056.8:364.4

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9319-6385>

*Галина Бейгер,
доктор гуманітарних наук у галузі педагогіки,
Державна академія прикладних наук
Хелм, Польща*

ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ У ПРОЦЕСІ НАДАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ДОРОСЛИМ ВИХОВАНЦЯМ СИСТЕМИ ЗАМІСНОЇ ОПІКИ В ПОЛЬЩІ

***Анотація:** У статті аналізується нова форма допомоги з житлом у системі соціального забезпечення Польщі: навчальні квартири. Спеціальною групою бенефіціарів, для яких призначені ці квартири, є дорослі мешканці, які залишають прийомні сім'ї та установи. Без підтримки своєї біологічної родини вони часто залишаються напризволяще, і ця підтримка дає їм шанс жити повноцінним життям. Навчальні квартири забезпечують основне право на власний житловий простір, приватність та безпеку, а також є відправною точкою для колишніх мешканців, щоб зробити кроки до досягнення життєвої стабільності.*

Представлено програми навчального житла, які розроблені на фіксований термін, залежно від потреб особи та житлових ресурсів місцевої влади. Вони продовжують роботу з колишніми мешканцями, розроблену за індивідуальним планом незалежності, який можна змінювати.

З'ясовано, що попередній досвід роботи з програмами навчання у стаціонарних закладах дозволяє дійти висновку, що процес самостійності учнів, які перебувають у польських прийомних сім'ях, має розпочатися набагато раніше – під час вибору середньої школи та майбутньої професії. Наголошено на тому, що, слід розширити та посилити зусилля з підтримки у пошуку роботи та житла для учнів, які стали самостійними. Для збільшення доступності навчальних квартир доцільно запровадити провінційні реєстри, які б не лише забезпечували огляд їхньої ефективності, але й служили б для постійної оцінки функціонування.

Доведено, що програми навчального житла слід вважати важливим інструментом для покращення якості життя молодих людей, які залишають прийомні сім'ї, оскільки вони не лише запобігають соціальній ізоляції, але й дозволяють повноцінно брати участь у житті громади.

Ключові слова: дорослі, прийомні діти, прийомна сім'я, самостійність, безпритульність, навчальні квартири, профілактика, відповідальність.

© Галина Бейгер, 2025

Вступ. Вихованці сімейної та інституційної замісної опіки становлять специфічну групу молодих людей, які після досягнення повноліття підлягають процесу самостійного життя. Законодавство Польщі надає можливість продовженого перебування у замісній опіці до 25 років у випадку, якщо вихованець продовжує навчання та прагне здобути професійні кваліфікації, що, у свою чергу, підвищує його шанси на працевлаштування, отримання засобів до існування та забезпечення кращого майбутнього.

Проте, як для 18-річних, так і для 25-річних осіб, момент виходу з замісної опіки є стресовим переживанням. Багато вихованців – керуючись думкою про те, що вони опинилися у системі опіки не з власної волі – приймають рішення швидко її покинути відразу після досягнення повноліття. Спільною проблемою для всіх є потенційна загроза бездомності, а за відсутності належної підтримки – також маргіналізація або навіть соціальна ізоляція.

Момент надання самостійності має бути пов'язаний із досягненням вихованцями здатності до самостійного життя. Підготовка дітей та молоді до самостійного життя є одним із головних завдань системи замісної опіки і має реалізовуватися через опікунсько-виховну діяльність від самого початку їх перебування у закладі або в прийомній родині. Самостійність вихованця охоплює широкий спектр знань і навичок, таких як: життєва кмітливість і незалежність; прийняття рішень; усвідомлення власних можливостей і компетенцій та вміння їх застосовувати; використання набутих знань у повсякденному житті; самостійність у мисленні; дотримання чинних норм соціального життя; здатність знаходити правильні рішення у ситуаціях, що потребують логічного мислення; готовність діяти на благо інших.

Надмірне та необачне користування свободою від нагляду вихователів, а також самотність і відсутність підтримки з боку родини та друзів у молоді, яка залишила замісну опіку, часто призводить до сумнівів у власних силах, розчарування та може спричиняти бездомність, вживання психоактивних речовин, потрапляння на шлях злочинності.

Тому, аби протидіяти негативним явищам, з якими вони можуть стикатися, доцільно забезпечити їм додаткову підтримку, що сприятиме їх правильному процесу самостійності та не допустить марнування результатів опікунсько-виховної роботи у системі замісної опіки.

Відповідно до Закону про підтримку сім'ї та систему замісної опіки [18], окрім грошових виплат (на продовження навчання, на облаштування житла та одноразової суми з нагоди надання самостійності), важливим для процесу самостійного життя є задоволення житлових потреб та надання допомоги у працевлаштуванні.

Мета та завдання. Предметом теоретичних досліджень є навчальне житло як форма соціальної підтримки, що допомагає молоді, яка після перебування у системі замісної опіки розпочинає процес самостійного життя, інтегрується в соціум і розпочинає самостійне, відповідальне життя.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань: аналіз та оцінка стану соціальних послуг, що надаються польською системою соціальної допомоги для вихованців замісної опіки, які стають самостійними, у контексті процесу деінституціалізації; представити та охарактеризувати програми навчальних квартир, які реалізують право людини на житло, закріплене у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права; розроблення та презентація рекомендацій для практики подальшого надання послуг у цій сфері.

Методи дослідження. Проаналізовано нормативно-правові акти та дослідження, що демонструють досягнення системи соціальної допомоги у реалізації парадигми

професіоналізації та деінституціалізації у наданні соціальних послуг на користь окремих осіб та груп, що зазнають соціальної дискримінації.

Результати досліджень. Як впливає із Загальної декларації прав людини 1948 року, право на житло є одним із базових громадянських прав та потреб і визначає матеріальні та соціальні умови життя кожної людини [10, с. 25; 6]. Право на житло для громадян Польщі гарантує стаття 75 Конституції Республіки Польща [3], зміст якої спрямований на протидію явищу бездомності, а також на підтримку заходів, що забезпечують громадянам можливість мати власне житло. Житло є базовим благом, яке потенційно дозволяє молоді створювати сім'ю та досягати життєвої стабільності [6].

Реалізація житлової політики в Польщі належить до компетенції органів державного та місцевого рівня і є важливим елементом соціальної політики та політики розвитку міст. Ліберальна житлова політика, що керується принципами ринкової економіки, спричиняє нерівні можливості доступу до власного житла. Однією з груп із обмеженими можливостями в цьому плані є молоді люди, які після досягнення повноліття залишають систему замісної опіки та розпочинають самостійне життя.

На жаль, вони не в змозі здобути власне житло, оплачувати високі комунальні послуги та забезпечити собі високий рівень життя. Враховуючи відсутність підтримки з боку біологічної родини, необхідність профілактики бездомності, а також захист від так званого «спадку бідності» та соціального виключення, виникла потреба у наданні допомоги колишнім вихованцям у забезпеченні житлових умов.

Житлова підтримка дорослих вихованців замісної опіки є важливим аспектом розвитку сучасних соціальних послуг. Багато молодих дорослих, які залишають систему замісної опіки, не мають житла після набуття самостійності. Повернення до батьків часто пов'язане з успадкуванням патологічної моделі функціонування та втратою тих умінь і цінностей, які їм прищеплювали вихователі у системі замісної опіки.

Як повідомляють статистичні дані, 5 % від загальної кількості бездомних становлять особи віком до 18 років [15, с. 12]. Автори «Посібника для стрітворкерів з проблеми бездомності» підкреслюють, що: «...в Польщі все частіше спостерігається явище молодіжної бездомності. Йдеться про вихованців дитячих будинків, шкільно-виховних центрів, а також про молодих людей, які залишають виправні заклади» [1]. Схоже, що їх кількість постійно зростає, хоча наукових досліджень у цій сфері дуже мало [1, с. 71]. Дорослі вихованці, які переживають кризу бездомності після набуття самостійності, не завжди усвідомлюють своє становище, оскільки часто цінують насамперед свободу прийняття рішень щодо себе та свого життя. У момент набуття самостійності вони не завжди готові розпочати повністю

незалежне життя. Через це їм важко досягти стабільності, і тим частіше вони потрапляють у стан соціальної ізоляції.

Цікавим є факт, що дорослі вихованці «насамперед надають житлу інструментальне значення, тоді як стабільності житла надають порівняно невелике значення. Для них житло скоріше є місцем, яке полегшує досягнення таких цілей, як відпочинок після роботи чи гігієнічні потреби. Саме тому проживання у хостелах, робітничих готелях або у друзів вони сприймають як прийнятне рішення» [13, с. 103].

Тому в процесі опікунсько-виховної роботи під час перебування у системі замісної опіки велике значення надається підготовці вихованців до самостійного життя. Гарна підготовка в цьому напрямі допомагає подолати ситуацію, коли найважливіші потреби задовольняються виключно інституцією, що Р. Щепанік називає «інституційним габітусом» [13, с. 104], а також сприяє тому, щоб вихованці брали на себе зростаючу відповідальність за своє життя та формували своє майбутнє з урахуванням забезпечення почуття безпеки не через інституцію, а через власні дії. Це почуття безпеки молодій людині дають професійні кваліфікації, готовність до праці та доходи, що забезпечують доступ до багатьох матеріальних благ. Важливим елементом, що доповнює повну самостійність колишніх вихованців системи замісної опіки, є забезпечення їх власним місцем проживання.

Однією з форм житлової підтримки для вихованців, що набувають самостійності, є навчальні квартири (для більшості, здатних до самостійного функціонування) та підтримувані квартири (для вихованців із висновком про інвалідність) відповідно до Закону про навчальні та підтримувані квартири. Згаданий Закон [16; 17] та відповідне постановлення [11] нині регулюють реалізацію програм навчальних квартир у Польщі.

Програма навчальних квартир реалізує право людини на житло, закріплене у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, що проявляється через їх:

- розташування у такій частині міста/населеного пункту, яке забезпечує добру транспортну доступність та доступ до всіх послуг, освіти, робочих місць і медичних закладів;
- доступність – відсутність бар'єрів, що ускладнюють функціонування особам із спеціальними потребами;
- фінансова доступність – адаптація розміру оплати до індивідуальних можливостей мешканця;
- правова основа перебування у квартирі, підтверджена адміністративним рішенням про направлення до квартири та угодою про участь у програмі навчальних квартир;

- стандарт і оснащення квартири – забезпечення відповідного простору, умов і почуття безпеки; оснащення меблями, побутовою технікою та радіо- й телевізійною апаратурою;
- умови, що забезпечують мешканцям життя відповідно до їх культурної ідентичності [15].

Навчальна квартира – це квартира, у якій надаються побутові послуги, соціальна робота та навчання у сфері розвитку та закріплення незалежності, розвитку навичок самообслуговування та виконання соціальних ролей у процесі інтеграції з місцевою громадою, з метою забезпечення можливості ведення самостійного життя. Без сумніву, вона сприяє покращенню якості життя та кращій соціальній адаптації, а також захищає від маргіналізації. Навчальні квартири полегшують досягнення незалежності шляхом поступового розвитку самостійності та набуття нових соціальних компетенцій.

Метою участі осіб, які залишають систему замісної опіки, у програмах навчальних квартир є продовження процесу їх самостійного життя на основі індивідуальної програми самостійності. Навчальна квартира стає важливим елементом адаптації до самостійного та відповідального життя. На цьому етапі важливими є: продовження навчання та здобуття професійних кваліфікацій, пошук працевлаштування, дотримання стану здоров'я та здійснення заходів, спрямованих на отримання самостійного, остаточного житла, найчастіше з муніципального фонду житла.

Програма самостійності, складена до виходу з системи замісної опіки, може - і повинна - бути модифікована або при необхідності складена заново, з урахуванням актуальних ресурсів особи, що набуває самостійності, та з усвідомленням того, що вона має реальний вплив на своє життя.

Однією з форм реалізації завдань підготовки до участі у соціальному житті в рамках програми навчальних квартир є дотримання правил користування навчальною квартирою, які є додатком до угоди про участь у програмі або до рішення про направлення зацікавленої особи до конкретної квартири. Правила участі у програмі, викладені в регламенті, повинні бути детально обговорені з особою, що набуває самостійності.

Програми навчальних квартир вписуються у нові парадигми надання допомоги та концепцію деінституціалізації у процесі реформування системи соціальної допомоги. «Деінституціалізація – це процес переходу від інституційного догляду до послуг, що надаються у місцевій громаді, який впливає з потреби дотримання основних прав, визначених у Хартії основних прав Європейського Союзу від 7 червня 2016 року [2], а також інших міжнародних документів, зокрема Конвенції про права дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року [4].

Цей процес вимагає розвитку послуг, що надаються у місцевій громаді, перенесення ресурсів з інституційного догляду на користь послуг, що надаються саме у громаді, а також поступового скорочення послуг в рамках інституційного догляду. Невід'ємним елементом деінституціалізації послуг є профілактика, спрямована на запобігання переміщення осіб до інституційного догляду, а у випадку дітей – вилучення дитини з родини та поміщення її у замісну опіку або інституційний догляд [19].

Одним із елементів процесу деінституціалізації в Польщі є «ініціативи, що пропагують ідею відходу від інституційного догляду на користь громадського догляду» [7, с. 175], який надається у місцевій громаді. Цьому відповідає подальша професіоналізація опікунських послуг, що пропонуються вихованцям замісної опіки, які набувають самостійності та не мають підтримки з боку біологічної родини.

Марк Римша у своїй публікації [12] звернув увагу насамперед на: «Зміни у філософії та деонтології надання допомоги, що відбуваються за схемою: від опіки через допомогу до підтримки». «Розвиток методики надання допомоги: від соціальної роботи з клієнтами як індивідуальними випадками, через групову методику (та роботу з родиною) до підвищення значущості методу громадської роботи та роботи з місцевою спільнотою» [12, с. 33]. Відповідно до нових парадигм, молодь, яка залишила систему замісної опіки, у процесі набуття самостійності стає активним суб'єктом, що прагне до повного контролю над своїм життям та відповідальності за нього за підтримки професіоналів.

Суб'єктами, уповноваженими надавати нові форми житла, відповідно до закону, є, окрім установ соціальної допомоги, також некомерційні організації та інші суб'єкти, що здійснюють діяльність на користь суспільства. Це означає, що попередні дії в цій сфері, які проводилися некомерційними організаціями в рамках проєктів, тепер реалізуються відповідно до чинних положень закону. Закон 2024 року надає можливість створення навчальних та підтримуваних квартир через Сільські жіночі клуби, що відкриває перспективи розвитку навчального житла навіть у сільській місцевості [8].

Витрати на навчальні квартири, як зазначає М. Тильман, тісно пов'язані з їх будівництвом, адаптацією або ремонтом, іноді орендою приміщення та його оснащенням відповідно до чинних стандартів. Інші витрати пов'язані з утриманням та функціонуванням програм навчального житла [14].

Оскільки суб'єктами, що управляють навчальними квартирами, є органи місцевого самоврядування та неурядові організації, вони є основним джерелом їх фінансування. Додатковими джерелами фінансування є Фонд дотацій Банку державного господарства, Державний фонд реабілітації осіб з інвалідністю, а також Європейський фонд регіонального

розвитку чи Європейський соціальний фонд, використання яких потребує складних процедур.

На думку практиків, найкращим рішенням є поєднання коштів ЄС (призначених на адаптацію та оснащення квартир) з коштами місцевого самоврядування (для фінансування програм навчального житла) [14].

Відповідно до статті 53 Закону про соціальну допомогу [16; 17], навчальна квартира означає квартиру, у якій надаються побутові послуги, соціальна робота та навчання у сфері розвитку або закріплення незалежності, навичок самообслуговування та виконання соціальних ролей у процесі інтеграції з місцевою громадою, з метою забезпечення можливості ведення самостійного життя. Підтримка у навчальній квартирі надається на визначений строк [16].

Навчальна квартира реалізує ідею житла, що ґрунтується на трьох доменах: фізичний домен концентрується на наявності власного житлового простору, власних вхідних дверей до місця проживання, які перебувають під контролем мешканця; соціальний домен охоплює простір і приватність, необхідні для нормального життя; правовий домен посиляється на міжнародне визначення права на житло, тобто безпеку перебування, яка охороняється законом [9; 15].

Навчальні квартири становлять форму підтримки у межах надання соціальної допомоги з метою підготовки дорослих до участі у соціальному житті. Мета навчальних квартир - відновлення контролю над власним життям, побудова свого майбутнього, а також забезпечення безпеки та почуття стабільності для мешканців. Цей процес інтенсифікує система підтримки у вигляді послуг, адаптованих до індивідуальних потреб мешканців. Підтримка в навчальних квартирах є формою продовження процесу підготовки молоді до самостійного життя, який раніше реалізовувався у сімейній або інституційній замісній опіці [5]. Окрім житлових умов, навчальні квартири забезпечують ряд послуг у формі соціальної роботи, індивідуальної підтримки, житлового тренінгу та освітніх заходів. Тому можна вважати, що програми підтримки є формою продовження підготовки колишніх вихованців до самостійного життя. Тривалість перебування особи у навчальній квартирі визначається житловим контрактом, який враховує її індивідуальні потреби. У контракті зазначаються мета та термін перебування, права та обов'язки мешканця (визначені у регламенті перебування у навчальній квартирі) та витрати на перебування.

Навчальна квартира не є кінцевим рішенням, оскільки надається на визначений термін і спрямована на досягнення максимально можливої самостійності під керівництвом фахівців, які забезпечують послуги у вигляді тренінгу самостійності, консультування, соціальної роботи та інших заходів, спрямованих на активну соціальну інтеграцію [7].

Бенефіціарами підтримки у рамках програм навчального житла є: особи похилого віку та/або хронічно хворі; особи з інвалідністю, які набувають самостійності через соціальну або медичну ситуацію батьків чи опікунів; ув'язнені, що залишають виправні установи та потребують адаптації до сучасної соціальної ситуації; мігранти (включно з біженцями), яким необхідна адаптація до умов життя в іншій країні; особи, що виходять із кризи бездомності; дорослі вихованці, які залишають систему замісної опіки; молодь, що залишає сімейні домівки через насильство, залежності та інші дисфункції, які ускладнюють функціонування у родині [15].

Постанова Міністра сім'ї та соціальної політики від 30 жовтня 2023 року щодо навчальних та підтримуваних квартир визначає стандарти приміщень, призначених для навчальних квартир, та послуг, що надаються їх мешканцям.

Стандарт приміщень передбачає 12 м² на одну особу. В одному приміщенні не повинно проживати більше двох осіб, а у всій квартирі – максимум шість осіб. Навчальна квартира складається з: загальнодоступної кухні або кухонного блоку; ванної кімнати; відокремленого туалету або унітазу у ванній кімнаті; внутрішнього коридору та комунікаційного простору [11, с. 2]. Кухня для всіх мешканців оснащується: плитою, мийкою, холодильником, кухонними меблями, обладнанням та посудом для приготування та вживання їжі, а ванна кімната - ванною або душем, умивальником, унітазом, якщо немає окремого туалету [11, с. 2]. Кожному мешканцю надається: ліжко або софа, шафа для одягу, тумбочка, стілець або крісло [11, с. 3].

Мінімальний стандарт послуг, що надаються у навчальних квартирах, включає навчання навичкам, необхідним для самостійного життя у таких сферах: самообслуговування; задоволення щоденних потреб, у тому числі приготування їжі; ефективне управління часом; ефективне управління фінансами; ведення домашнього господарства; вирішення особистих та адміністративних справ; підтримання сімейних зв'язків; вирішення міжособистісних конфліктів та розвиток автономії у прийнятті рішень; участь у житті місцевої громади; пошук роботи та утримання працевлаштування [11, с. 1].

Послуги для молодих людей, які залишають систему замісної опіки, включають окрім соціальної роботи також менторинг, анімацію, асистування, елементи професійної активізації та спеціалізовану підтримку [15, с. 28]. Навчальні квартири призначені для тих осіб, чий «психофізичний та соціальний розвиток у поєднанні з результатами процесу набуття самостійності прогнозує можливість самостійного існування та незалежного функціонування в суспільстві» [15, с. 27-28].

Вихованці, які залишають інституційні заклади замісної опіки, становлять особливу групу, яка часто потребує спеціалізованих послуг після набуття самостійності, які саме

навчальні квартири можуть їм забезпечити. У випадку осіб з різного роду інвалідністю – руховою, інтелектуальною, психічною або комбінованою, а також осіб, що перебувають під загрозою бездомності, належною формою допомоги можуть бути підтримувані квартири, перебування в яких може захистити їх від поміщення у будинки соціальної допомоги.

Після завершення перебування у навчальній квартирі дорослі колишні вихованці замісної опіки можуть претендувати на комунальні квартири, що функціонують у рамках соціального житлового забезпечення. Соціальне житлове забезпечення в Польщі передбачене для найменш забезпечених людей з низькими доходами, які ускладнюють задоволення житлових потреб, і реалізується змінами та товариствами соціального будівництва. Цей тип житлового забезпечення вписується у широку концепцію держави добробуту та реалізацію житлової політики, яка спрямована на зменшення соціальної нерівності та здійснення інтервенцій у ситуаціях загрози добробуту людини.

Щоб переходи молодих учасників програм навчального житла до комунальних квартир відбувалися плавно, потрібна тісна співпраця органів місцевого самоврядування (відділів житлових питань) з установами та організаціями, що управляють навчальними квартирами, а також активна участь у наданні послуг, що здійснюються в навчальних квартирах.

Обговорення. Починаючи з 2000 року, у системі соціальної допомоги спостерігаються зміни, спрямовані на підвищення ефективності як опікунсько-виховної роботи з дітьми, що виховуються у замісній опіці, так і соціальної роботи з їхніми сім'ями. Головним показником цієї ефективності, а водночас і метою опікунсько-виховної роботи, є добра підготовка дітей та молоді до самостійного життя. У практиці педагогічної та соціальної роботи помітна еволюція парадигм: у опікунсько-виховній діяльності – від опіки через допомогу до підтримки; у соціальній роботі – перехід від роботи з індивідуальним випадком, через групову роботу, спрямовану на побудову міжособистісних відносин, до роботи в середовищі, що готує до співпраці з іншими людьми в локальній спільноті.

Видно прогрес від підмінювання діяльності, типової для опікунських дій, до частково підтримуваної самостійності. Цей підхід знаходить відображення в концепції навчальних квартир, які замінили колишні захищені квартири. Особливо складною є ситуація молоді, яка перебуває у замісній опіці до досягнення повноліття, що свідчить про невдалий повернення до біологічної родини і про те, що в момент набуття самостійності вони залишаються сам на сам із життєвими викликами.

Дорослі вихованці замісної опіки наразі є однією з груп бенефіціарів, які можуть через участь у програмах навчального житла почати брати контроль над власним життям,

ставати творцями соціальної реальності, в якій живуть, мобілізувати себе до освітньої активності, шукати роботу та виконувати численні обов'язки.

Навчальна квартира – це те місце, де молодий дорослий може ще багато чому навчитися, консультувати свої ідеї з професіоналами, здобувати додаткові навички, необхідні для самостійного життя, орієнтації на ринку праці та інтеграції у локальне середовище. Колишні вихованці замісної опіки повинні розглядати час перебування у навчальній квартирі як етап підготовки до проживання у самостійній, незалежній квартирі. Додатково, навчальні квартири слугують профілактикою бездомності для вихованців, позбавлених підтримки біологічної родини, а також запобігають їх маргіналізації та соціальній ізоляції.

Висновки. Отже, процес підготовки вихованців замісної опіки до самостійного життя не може починатися лише після прийняття рішення про залишення закладу. Навпаки, з огляду на благо дітей та молоді, він повинен тривати від моменту надходження дитини до системи опіки і продовжуватися до набуття нею самостійності. Індивідуальний план набуття самостійності вихованця має розроблятися на етапі планування вибору середньої школи, тобто значно раніше, ніж це відбувається нині. Розробка плану безпосередньо перед залишенням закладу є занадто пізньою, поверхневою, загальною і не враховує всіх ресурсів та потреб вихованця. Раннє складання плану самостійності дозволило б реалізовувати його поступово у часі та підвищило ефективність здійснюваних заходів. Слід посилити діяльність установ системи соціальної допомоги (Міських центрів допомоги родині та Повітових центрів допомоги родині), які займаються проведенням та контролем процесу набуття самостійності вихованцями замісної опіки у сфері так званих нефінансових форм допомоги, пов'язаних із пошуком роботи та забезпеченням житлом. Однією з форм житлової підтримки мають стати програми навчального житла.

Варто розширювати розташування навчальних квартир також на сільські території, що збільшує можливість поселення частини дорослих вихованців не лише в містах, а й у селах. У цьому контексті право на проведення навчальних квартир через Сільські жіночі гуртки у співпраці з установами системи соціальної допомоги видається рішенням, яке відповідає потребам осіб, що бажають оселитися та працювати у сільській місцевості. Для підвищення доступності навчальних квартир для колишніх вихованців замісної опіки необхідно, щоб воєводи вели їх реєстр, який надавав би інформацію про їх кількість, місцезнаходження та можливі вільні місця, доступні для зацікавлених осіб. Це спростило б управління програмами навчального житла та надання послуг у рамках житлової допомоги.

Навчальні квартири не можуть бути лише місцем проживання. Надзвичайно важливо реалізовувати навчальні програми, що готують до початку незалежного життя, тому слід

rozробiti konkretni metodi monitoringu jakosti цієї форми допомоги, її управління, виконання стандартів, адаптованих до індивідуальних потреб мешканців, та ефективності реалізованих програм. Вимоги законодавства щодо планування та оснащення квартир не завжди відповідають їх фінансуванню – відповідно до принципу спрямування коштів «за бенефіціаром», що може створювати труднощі для неурядових організацій у виконанні чинних стандартів і, таким чином, стати фактором, який стримує розвиток цього типу житлових програм. Навчальні квартири є важливим інструментом, що сприяє підвищенню якості життя вихованців замісної опіки, які часто належать до стигматизованих, неблагополучних груп або навіть осіб, що перебувають під ризиком соціального виключення. Вони також допомагають входити у соціальне життя та активно в ньому брати участь.

Список використаних джерел

1. Dębski M., Michalska A. (red.) (2012). *Podręcznik streetworkera bezdomności*. Gdańsk: Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności.
2. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 czerwca 2016 r.; Dz. Urz.UE C202 z 7.06.2016.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997; Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483.
4. Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r.; Dz. U. 1991 poz.526 z późn. zm.
5. Majewska K.I. (2019). Mieszkalnictwo wspomagane w opinii dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną na przykładzie Mieszkania Wspomagane im. Teresy Dłuskiej w Warszawie. *Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania* nr 1(30), s. 92-112.
6. Nowak K.(2021). *Krajowy i lokalny wymiar polityki mieszkaniowej*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa-Kraków-Gdańsk: Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Gdańskiego.
7. Olszewski M. (2019). Mieszkania wspomagane dla osób z niepełnosprawnością w procesie deinstytucjonalizacji. *Roczniki Teologiczne* t. LXVI, z. 1, s. 175-192.
8. Patyk E., Szanse oraz kontrowersje: mieszkania treningowe i wspomagane po nowelizacji, 11 czerwca 2024; publicystyka.ngo.pl.
9. Pleace N. (2020). *Najpierw mieszkanie w Europie. Poradnik*. Zabrze: Ogólnopolska Federacja na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności.
10. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Organizacja Narodów Zjednoczonych, 1948.
11. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 r. w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych; Dz. U. 2023 poz. 2354.
12. Rymsha M. (2016). Jaka profesjonalizacja pracy socjalnej w Polsce i jaki rozwój służb społecznych?, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, nr 35(4), s. 25-42.
13. Szczepanik R.(2023). Młodzi dorośli w kryzysie bezdomności. Na marginesie polskiego systemu zapobiegania zagrożeniom społecznym. *Resocjalizacja Polska*, nr 25, s. 97-115.
14. Tylman M. (2019). Mix lokatorski – innowacyjne rozwiązanie dla osób wykluczonych mieszkaniowo. W: P.Olech, L. Węsierska-Chyc, J. Wilczek (red.), *Streetworking, mieszkania, współpraca. Dobre praktyki w zakresie pomocy osobom bezdomnym*. Zabrze: Ogólnopolska Federacja na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności.
15. Tylman M.(2024). *Mieszkalnictwo treningowe dla niezdecydowanych. Usamodzielnienie jako profilaktyka bezdomności młodych*. Zabrze: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ogólnopolska Federacja na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności.
16. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; Dz. U. 2004 nr 64 poz. 593 z późn. zm.
17. Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw; Dz. U.2023 poz. 1693.

18. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; Dz. U. 2025 poz. 49.
19. Wytyczne dotyczące realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021-2027, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2023.

References

1. Dębski, M., & Michalska, A. (Eds.). (2012). *Handbook of the Street Worker on Homelessness*. Gdańsk: Pomeranian Forum for Exiting Homelessness.
2. Charter of Fundamental Rights of the European Union of 7 June 2016; *OJ EU C202 of 7 June 2016*.
3. Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997; *Journal of Laws of 1997*, No. 78, item 483.
4. Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989; *Journal of Laws of 1991*, item 526, as amended.
5. Majewska, K. I. (2019). Supported Housing in the Opinion of Adults with Intellectual Disabilities: The Example of the Teresa Dłuska Supported Housing Facility in Warsaw. *Disability – Issues, Problems, Solutions*, 1(30), 92-112.
6. Nowak, K. (2021). *National and Local Dimensions of Housing Policy*, Institute of Urban and Regional Development. Warsaw-Kraków-Gdańsk: Institute of Socio-Economic Geography and Spatial Management, University of Gdańsk.
7. Olszewski, M. (2019). Supported Housing for Persons with Disabilities in the Process of Deinstitutionalization. *Roczniki Teologiczne, LXVI(1)*, 175-192.
8. Patyk, E. (2024, June 11). *Opportunities and Controversies: Training and Supported Housing after the Amendment*.
9. Pleace, N. (2020). *Housing in Europe First. A Guide*. Zabrze: National Federation for Solving the Problem of Homelessness.
10. *Universal Declaration of Human Rights*. United Nations. (1948).
11. Regulation of the Minister of Family and Social Policy of 30 October 2023 on training and supported housing; *Journal of Laws of 2023*, item 2354.
12. Rymśa, M. (2016). What professionalization of social work in Poland and what development of social services?, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, 35(4), 25-42.
13. Szczepanik, R. (2023). Young adults in the homelessness crisis. On the margins of the Polish system for preventing social threats. *Resocjalizacja Polska*, 25, 97-115.
14. Tylman, M. (2019). Tenant mix – an innovative solution for people experiencing housing exclusion. In: P. Olech, L. Węsierska-Chyc & J. Wilczek (Eds.), *Streetworking, housing, cooperation. Good practices in assisting homeless people*. Zabrze: Polish Federation for Solving the Problem of Homelessness.
15. Tylman, M. (2024). *Training housing for the undecided. Self-empowerment as a prevention of youth homelessness*. Zabrze: Ministry of Family, Labor and Social Policy, Polish Federation for Solving the Problem of Homelessness.
16. Act of 12 March 2004 on Social Assistance; *Journal of Laws of 2004*, No. 64, item 593, as amended.
17. Act of 28 July 2023 amending the Act on Social Assistance and certain other acts. *Journal of Laws of 2023*, item 1693.
18. Act of 9 June 2011 on Family Support and the Foster Care System; *Journal of Laws of 2025*, item 49.
19. *Guidelines for the implementation of projects with the participation of European Social Fund Plus funds in regional programs for 2021-2027*. Ministry of Development Funds and Regional Policy, Warsaw 2023.

Halina Bejger
PhD in Pedagogy
State Academy of Applied Sciences in Chełm,
Chełm, Poland

RESIDENTIAL TRAINING PROGRAMS IN THE PROCESS OF EMPOWERING ADULT FOSTER CARE GUARDS IN POLAND

Abstract: *This article analyzes a new form of housing assistance within the social welfare system: training apartments. A specific group of beneficiaries for whom these apartments are intended includes adult residents leaving foster care in families and institutions. Without the support of their biological family, they are often left to fend for themselves, and this support gives them a chance to lead a fulfilling life. Training apartments ensure the fundamental rights to their own living space, privacy, and security, and serve as a starting point for former residents to take steps towards achieving stability in their lives. Training housing programs are designed for a fixed term, depending on the needs of the individual and the local government's housing resources. They continue the work with former residents designed in an individualized independence plan, which can be modified. Previous experience with residential training programs leads us to conclude that the process of independence for students in Polish foster care should begin much earlier, at the time of choosing a secondary school and a future profession. Furthermore, support efforts should be expanded and intensified to help students who have become independent find employment and housing. To increase the availability of training apartments, it is worthwhile to introduce provincial registers that would not only provide an overview of their performance but also serve as an ongoing evaluation of their functioning. Therefore, training housing programs should be considered an essential instrument for improving the quality of life of young adults leaving foster care, as they not only prevent social exclusion but also enable full participation in community life.*

Keywords: *adults, foster children, foster care, independence, homelessness, training apartments, prevention, responsibility.*

Стаття надійшла до редакції 12.07.2025
Стаття прийнята до публікації 27.08.2025